

THOMAS BERNHARD
VOOR DE PENSIONERING
(Vor dem Ruhestand)

Vertaling Tom Kleijn

Wat is karakter anders dan het determineren
van de gebeurtenis, van de handeling?
Henry James

Personen

RUDOLF HÖLLER,
President van de rechtbank en voormalig SS-officier
CLARA en
VERA, *zijn zusters*

In het huis van de President van de Rechtbank Höller

EERSTE BEDRIJF

*(Grote kamer op de eerste verdieping
Twee hoge ramen achter op het toneel, aan de zijkanten twee deuren
Verschillende fauteuils, sofa's, een commode, een kast, een strijkplank
bij het raam, een vleugel
Een barometer, een spiegel aan de muur
Laat in de namiddag van de zevende oktober
De verjaardag van Himmler)*

VERA

(doet de linkerdeur dicht)

Ze is weg

CLARA

(in de rolstoel, terwijl ze de sokken van haar broer Rudolf stopt)

Weet je dat ook zeker

VERA

Ze gaat naar haar grootmoeder

en blijft tot morgen

Het arme kind

met haar hoestprikkels

Als wij haar in een inrichting doen

verkommert ze

hier heeft ze het goed

hier is ze goed opgeborgen

(strijkt met haar rechter wijsvinger over een van de vensterbanken)

allemaal stoffig

smerig

(kijkt op de barometer)

Hij daalt

(kijkt door het raam naar buiten)

Een beetje zon zou ze goed kunnen gebruiken

maar wanneer ze naar haar grootmoeder gaat

maakt dat ook niet uit

het is ook voor mij niet gemakkelijk

met een analfabeet

Het is al een kunst

om met een doofstomme om te gaan

op deze leeftijd zijn ze weerbarstig

als ze bovendien nog van het platteland komen

en niets weten

(trekt aan een gordijn)

ze geniet bij ons een door en door

behoedzame behandeling

(kijkt door het raam naar buiten)

Op deze dag is het altijd druilerig

Maar dat geeft hem toch een zekere feestelijkheid

Ik heb al drie flessen sekt koud gezet

Fürst Metternich waar Rudolf zo van houdt

*(begint de toga van Rudolf te strijken, die de hele tijd
aan de muur hing)*

Hij heeft het hoogste bereikt
hij is bang voor zijn pensionering
Ook voor hem is onze Olga goed
hij heeft haar graag
tenslotte ziet ze er lief uit
Als jij wist
waar ik haar uit heb gehaald
dat er zulke armoedige en armzalige omstandigheden
eigenlijk nog bestaan
Maar die mensen hebben zelf schuld
aan hun ellende
Armoede is niet meer noodzakelijk
Wie arm is
heeft daar zelf schuld aan
vooral de armen niet helpen
zei onze vader altijd
Je trekt hen uit hun moeras tevoorschijn
en het heeft geen nut
Ik heb haar twee leuke jurkjes laten aanmeten
zij wilde een lichtblauw
dat kon ik niet toestaan
een zwart en een donkerbruin
heel leuk heel leuk
Ik heb haar vlechten precies zo geknoopt
zoals ik ze had
Herinner jij je
hoe moeder onze vlechten heeft geknoopt
heel langzaam
en altijd met goede raadgevingen
Soms zie ik mezelf
wanneer ik het kind gadesla
Wanneer ze alleen is en zich onbespied waant
zit ze op de grond en speelt met haar handen
om de beurt met haar handen en met haar vlechten

CLARA

Wij buiten haar alleen maar uit
het is een ongeluk voor haar
dat ze hier is
wij ruïneren het kind alleen maar
Op een dag stort ze in
Jij hebt geweten
waarom jij een doofstom meisje voor jou
hebt uitgezocht
voor jouw doeleinden

VERA

Jij denkt altijd alleen maar het slechtste
van mij

dat is jouw gewoonte
dat is jouw wapen tegen mij
(*kijkt naar buiten*)

Een horend en een sprekend meisje
zou natuurlijk beter zijn geweest enerzijds
maar anderzijds is het goed
dat zij niet kan horen
en niet kan praten
daarop berust immers alles
dat zij niet hoort
en niet praat
stel je voor dat ze praatte
en dat ze hoorde

CLARA
Uit medelijden
zeg jij altijd
maar ook dat is een perversiteit

VERA
Misschien
misschien heb je gelijk
Heel vaak zal ik de toga
niet meer strijken
Dan gaan we weg
naar zee
alle drie

CLARA
Jij hebt ze allemaal uitgebuit
totdat ze ingestort zijn
weggegooid
stom en doof
het ideale instrument
voor jouw gevoelsmatige en geestelijke kilte

VERA
Wanneer ik zo naar jou kijk
heb jij wel het recht
zo met mij te praten
jarenlang laat ik me alles wat jij zegt
welgevallen

CLARA
Zij is er vooral voor j o u
j i j eist haar dagelijks op
zij weet het precies
zou zij plotseling horen
en praten
je zou haar meteen vermoorden

VERA

Soms heb ik zin
jou naar de muur te rijden
waar het heel steil is
en jou naar beneden te duwen
in het water
met al dat gejammer van jou

CLARA

Jij denkt daar bijna ononderbroken aan
jij beheerst je alleen maar
Beheersing is alles voor jou
zoals vader
besta jij alleen maar uit
beheersing
je leeft helemaal niet echt
jij liegt jezelf alles alleen maar voor

VERA

Als ze bij haar grootmoeder is
is ze goed opgeborgen
ik maak me geen zorgen over haar
ik weet
als ze bij haar grootmoeder is
is alles in orde

CLARA

Het liefste zou jij haar achterna gaan
haar in de gaten houden
of ze ook werkelijk
bij haar grootmoeder is

VERA

Waar zou het anders heen moeten gaan
het arme kind

CLARA

Als ze ooit eens niet
naar haar grootmoeder gaat
en plotseling kan praten

VERA

Jouw fantasie is zo boosaardig

CLARA

Jij hebt altijd geluk gehad
met jouw dienstmeisjes
allemaal kwamen ze van het platteland
armeluiskinderen zoals men zegt

VERA

Wat zou jij zonder haar zijn
zolang ik het wil
en zolang zij kan
staat ze ons ter beschikking
wat vooral betekent
j o u ter beschikking
Het is niet zo erg met haar ziekte
af en toe een aanval
psychische oorzaken
ze wordt hier immers steeds rustiger
als je haar op de juiste manier bezighoudt
wie werkt wordt niet ziek
je moet haar voortdurend
wat te doen geven
haar ononderbroken bezighouden
dan wordt ze gezond
en niet ziek

CLARA

Ze is heel schrikachtig

VERA

(lacht kort)

Schrikachtig
wat zeg je me nou
ze was immers helemaal geen mens
voordat ze hierheen kwam
niets
een hoopje niets
Jouw medelijden met haar is veeleer
een wapen tegen mij
De solidariteit met de dienstboden
heeft onze vader al voorzien als dat
wat ze is
een gemeenschap
Ik wil het beste voor jou
Zolang zij er is
functioneert het huishouden
alles zou uit elkaar vallen
en jij zou meteen in een inrichting moeten
dat jij hier bent is toch alleen maar mogelijk
omdat we haar hebben
vergeet dat niet
ze is toch echt opgebloeid
sinds ze hier is
Jij hebt altijd krankzinnige ideeën gehad
zoals jouw moeder
die tenslotte in haar krankzinnige ideeën
is gestikt
in haar complexen

*(tilt de toga omhoog en houdt hem tegen het licht en
legt hem weer op de strijkplank)*

Dat gepieker altijd
en dat in jezelf dringen
dat vermoordt de mens
dan pleegt hij zelfmoord
omdat hij geen uitweg meer heeft
jij dringt altijd
in jezelf
en in de anderen
op een dag zul je helemaal krankzinnig zijn
omdat jij je altijd met jouw ongeluk bezighoudt
In de verre omtrek is er niemand
die haar plaats zou kunnen innemen
tenslotte heb ik haar al het een en ander geleerd
Het plattelandskind
dat ik uit de allerweezinwekkendste omstandigheden
tevoorschijn heb getrokken
omdat ik oog heb voor mensen
die tevoorschijn getrokken dienen te worden
In plaats van mij dankbaar te zijn
pijnig je mij

CLARA

Jij speelt jouw spel
tegen ons
ook tegen Rudolf

VERA

Wat zou het kind zijn
als het niet bij ons was
het zou al helemaal niet meer bestaan
zonder mijn goedhartigheid
Ik ben haar lerares
en ik betaal het ook nog heel goed
ik betaal het meer dan het verdient
maar dat is het niet
Hier heeft het alles wat het nodig heeft
Thuis heeft het niets
Overal dat socialistische gepraat
en veranderd is er niets in wezen
Een primitieve ordinaire moeder
die in lompen rondrent
en een drankzuchtige vader
acht broers en zusters die in hun eigen vuil stikken
omdat ze te lui zijn zich schoon te maken
Waar zoveel lichaamsvuil is
moet de ziel stikken
zoals vader zei
Ik heb het kind uit de drek tevoorschijn gehaald
en het heeft zich in zijn voordeel ontwikkeld

geboren in het proletenvuil
zou het daarin zijn gestikt
heel vroeg heel vroeg
kun je van mij aannemen
als ik niet was komen opdagen
Haar ouders waren gelukkig
dat ik haar heb meegenomen
haar moeder heeft me bij het weggaan
op mijn wangen gekust
het was afstotelijk
Het kind was gelukkig
toen het hier binnen kwam
in dit huis

CLARA

In dit verschrikkelijke huis

VERA

Zij ervaart het niet als verschrikkelijk
ze is dankbaar
waar zij vandaan komt
is het mensonwaardig
Je moet je in zo'n eenvoudig mens inleven
Hier is voor zulk een mens het paradijs

CLARA

In deze gruwelijke atmosfeer

VERA

Jouw mensenkennis
is niet al te best
Jij hebt immers alles alleen uit boeken
en uit de kranten
jij hebt in wezen niets meegemaakt
Het kind is hier goed opgeborgen
en het is goed
dat het doofstom is ongeneeslijk
daardoor blijft het
en ons natuurlijk
veel bespaard
Het heeft al veel geleerd hier

CLARA

G e z i e n bedoel je

VERA

Jij staat ver van de werkelijkheid
ontwrichtend
ondankbaar
Doofstom
wat een geluk

Wat zij ziet
laat mij koud
als ze maar niets verklapt
en dat kan ze niet
Twee jurken voor haar
en heel dure stoffen
goede degelijke stoffen natuurlijk
en ik zelf heb al sedert acht jaar
geen nieuwe jurk gekocht
De zuster van de President van de Rechtbank Höller
loopt jarenlang in dezelfde jurk rond
ik weet wat de mensen zeggen
Het is duidelijk dat ze me benijden
ze misgunnen Rudolf alles
ze misgunnen mij alles
en ze gunnen jou jouw ongeluk
huichelachtig praten ze over jou
als over een heilige
het is weezinwekkend
Overigens heb ik haar voor haar grootmoeder
de peignoir meegegeven
die met de rode boorden

CLARA

Mijn zuster de weldoenster

VERA

Zeg wat je wilt
jij mag dat
ik houd van je en ik bescherm je
maar het is moeilijk met een mens
die je onnodig veracht
en die denkt
alles beter te weten
Ons lot is niet het slechtste
Wat als Rudolf in de oorlog was gevallen
als ze hem een proces hadden aangedaan
als ze hem
wat mooi dat alles zo goed is gegaan
Wij zijn toch vooraanstaande mensen
en het gaat ons goed
Als wij wensen hebben
worden ze ons vervuld
terwijl er zoveel onheil in de wereld is
wij hebben het goed
wij hoeven niet bang te zijn
alleen jij bent ontevreden
en wordt voortdurend door complexen geplaagd
Ik zou niet voor jou kunnen zorgen
jou iedere dag drie keer aankleden en uitkleden
stel je voor

Rudolf heeft het er vaak over
of het niet beter zou zijn
als je in een sanatorium lag
Wees niet bang
wij durven niet
We vormen immers een samenzwering
Jij hebt het hier het beste
jij komt niets tekort
jij hebt alles wat je nodig hebt
een mooie omgeving
hulpvaardige mensen
die van je houden
uit jij een wens
wordt die vervuld
dat zijn we allemaal aan elkaar verplicht
dat wij alle wensen van elkaar vervullen
In wezen is het een ideaal mechanisme
jij en ik en Rudolf
Hoe erg zou alles kunnen zijn
(tilt de toga omhoog en houdt hem tegen het licht)
Wij zijn vol genegenheid voor elkaar
(kijkt naar buiten)